

Артеменко О.В.

*аспірант кафедри глобалістики,
євроінтеграції та управління національною безпекою
Національна академія державного управління при Президенті України*

ЕКОЛОГІЧНІ ОБМЕЖЕННЯ ЯК ФАКТОР СОЦІАЛЬНО-ЕКОНОМІЧНОГО РОЗВИТКУ НА ДЕРЖАВНОМУ, РЕГІОНАЛЬНОМУ ТА МІСЦЕВОМУ РІВНЯХ

«Стратегія національної безпеки України», затверджена Указом Президента України (№ 287/2015) 26 травня 2015 року, значно поглиблює перелік пріоритетів екологічної безпеки держави таких, як збереження природних екосистем, зниження рівня забруднення навколишнього середовища, створення ефективної системи моніторингу довкілля, забезпечення контролю джерел забруднення атмосферного повітря, поверхневих і підземних вод, зниження рівня забруднення ґрунтів [3]. Для досягнення поставлених цілей постає необхідність встановлення обмежень у використанні природних ресурсів. На сьогодні в Україні майже на 2,5% території за формальними ознаками встановлено режим обмежень господарської діяльності (заповідники і резервати з відповідним статусом природоохоронної діяльності) [3, с. 101].

Екологічні обмеження економічного зростання в Україні обумовлені загальними причинами та тенденціями що склалися у світі у процесі використання природних ресурсів. До них, в першу чергу, відносять обмеженість природних ресурсів, що виступають в якості предмета праці, а також, в цілому, їх екстенсивним характером використання. Це пов'язано зі збільшенням не тільки загального населення планети, а й загальними показниками споживання, які значною мірою пов'язані з рівнем розвитку того чи іншого суспільного утворення.

Неможливість природним шляхом подолати вплив промислового і комунального забруднення поверхневих і підземних вод, атмосфери, виснаження природних ресурсів та нерозривно пов'язаного з цим чинником здоров'я населення України становить реальну загрозу національній безпеці

України і є головною причиною виникнення кризового стану довкілля [1]. Стосовно України можна говорити про те, що хоча чисельність населення зменшується, слід очікувати зростання негативного техногенного впливу на територію держави у зв'язку із зацікавленістю у природних ресурсах глобальних економічних систем. Наслідком цього, з великою долею ймовірності, виникають умови та можливості примусу України, з одного боку, до розвитку ресурсоємного первинного сектору економіки, а, з другого боку, до обмеження розвитку високотехнологічних виробництв.

Крім того, суттєвим фактором, що формує екологічні обмеження, стає забруднення навколишнього середовища. Особливо це стосується проблеми розвитку виробництв, що базуються на використанні високих технологій, у тому числі, і нано-технологій. Високотехнологічне виробництво, зазвичай правило, отримує найбільшого розвитку в умовах агломераційної концентрації, що призводить до актуалізації додаткових екологічних проблем. Таким чином, екологічні обмеження мають як внутрішні так і зовнішні джерела походження. Це потребує формування відповідної політики, яка переносила б акценти вирішення проблеми раціонального використання природних ресурсів та забезпечення сприятливого середовища на територіальні господарські системи, в рамках не тільки «зеленої», але й «синьої» економіки.

Екологічні обмеження збалансованого, сталого економічного зростання можна диференціювати таким чином [2, с. 101]:

- землересурсні щодо можливостей використання родючості земель, використання земель для певних видів агропромислового виробництва, розвитку систем поселень, збереження біорізноманіття тощо;
- водоресурсні, що пов'язані із дефіцитом водних ресурсів для промислових, господарських, та головне, питних проблем населення, у тому числі на територіях значного антропогенного навантаження та інтенсивного сільськогосподарського виробництва;
- лісоресурсні, що стосуються як безпосередньо кількості та якості лісових ресурсів, так і врахування лісоресурсного потенціалу для забезпечення асиміляційного потенціалу навколишнього середовища, зорієнтованого на підтримання здатності екосистем відновлювати свої властивості після зовнішнього втручання та збереження екологічного балансу навколишнього середовища;
- мінерально-сировинні, що пов'язані з використанням певних видів мінеральної сировини для продуктивного розвитку промисловості та

паливно-енергетичного комплексу держави, структурою економіки в цілому: тобто обмеження торкаються формування вартості кінцевої продукції та обмежують розвиток ресурсозалежних галузей національної економіки;

- вторинні ресурси, що зумовлені нераціональним поводженням з відходами;

- системні природні ресурси асиміляційного типу, які зорієнтовані на використання у бальнеологічних і рекреаційних цілях. Ці обмеження регулюються системою генерального планування території, його дотримання та розвитку природно-заповідних територій їх збереження та відновлення, зокрема місцевого значення.

Механізмом врахування та регулювання екологічних обмежень є інституційні запобіжники. Вони поділяються на глобальні та міжнародні, національні, регіональні, територіальні та локальні, що визначаються не тільки ієрархічною та інституціональною будовою рівнів протікання економічних процесів, а й специфікою реалізації цілей соціально-економічного розвитку. Так, глобальні й міжнародні обмеження являють собою систему інституційних застережень та ресурсних можливостей для регулювання процесів зростання, а саме інтеграції до зовнішніх ринків.

Міжнародні обмеження стосуватимуться також розвитку і трансферу технологій, що сприятимуть захисту навколишнього середовища або розвитку виробництв, які мінімально впливатимуть на екологічну безпеку суспільства і території.

Національні екологічні обмеження економічного зростання пов'язані з особливостями загальнодержавного розвитку економіки, нормативно-правового та інституційного забезпечення політики сталого розвитку й екологічної безпеки. Це система національного законодавства, регуляторної та податкової політики стосовно адміністративних та економічних методів природокористування й охорони навколишнього природного середовища.

Регіональні екологічні обмеження пов'язані з системою застосування нормативно-правових важелів та регуляторної бази регіонального рівня до конкретних проектів, планів і програм територіального розвитку, суспільного поступу територіальних громад. Саме на регіональному рівні в Європейському Союзі формується політика як економічного зростання, так й охорони довкілля і використання природних ресурсів. На рівні регіональних обмежень утворюються регулятори щодо розвитку природно-заповідного фонду, виявляються та регулюються об'єкти підвищеної екологічної

небезпеки, реалізується державна екологічна політика. Остання практично визначає ефективність національних природоохоронних стратегій і програм.

На територіальному або локальному рівні екологічні обмеження розвитку стосуються реалізації конкретних проектів, які можуть бути економічно та соціально непривабливими через трансформацію природних екологічних систем, виснаження природних ресурсів, деградацію місцевих ландшафтів, неможливість реалізувати необхідні рекреаційні та бальнеологічні функції життєдіяльності людини і суспільства.

Таким чином, екологічні обмеження економічного зростання наявні на всіх ієрархічних рівнях і реалізуються через обмеження природно-ресурсного та асиміляційного потенціалу навколишнього середовища і пов'язані рекреаційно-бальнеологічні функції територіального розвитку.

Конкретним виразом екологічних обмежень можуть бути встановлені на конкретних територіях, підприємствах і екосистемах граничні межі викидів або скидів забруднюючих речовин у навколишнє середовище та розміщення відходів, а також граничні межі використання або вилучення природних ресурсів з урахуванням екологічної обстановки в регіоні.

Отже, встановлення таких меж має здійснюватися в руслі державного та регіонального стратегічного планування, узгоджуватися з показниками економічних та екологічних програм розвитку регіонального та галузевого рівня. Встановленню кількісних та якісних критеріїв для визначення екологічних обмежень може сприяти оцінка екологічної ємності території як узагальнюючої екологічної характеристики, що виражає максимум техногенного і антропогенного навантаження, яке може витримувати протягом певного часу екологічна система, не втрачаючи своїх структурно-функціональних властивостей і зберігаючи можливості самовідтворення.

Література

1. Концепція реформування системи державного нагляду (контролю) у сфері охорони навколишнього середовища в Україні. – [Проект]. – Міністерство екології та природних ресурсів України. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.menr.gov.ua/press-center/news/123-news1/5358-kontseptsiya-reformuvannia-sistemy-derzhavnoho-nahliadu-kontroliu-u-sferi-okhorony-navkolyshnoho-seredovyshcha-v-ukraini> (станом на 07.11. 2016).

2. Сталий людський розвиток: забезпечення справедливості: Національна доповідь / Кер. авт. колективу Е.М. Лібанова / Інститут

демографії та соціальних досліджень ім. М.В. Птухи. – Умань : Вид.-поліграф. центр «Візаві», 2012. – 412 с.

3. Указ Президента України від 26.05.2015 №287/2015 «Про рішення Ради національної безпеки і оборони України від 6 травня 2015 року «Про Стратегію національної безпеки України» – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon0.rada.gov.ua/laws/show/287/2015> (станом на 07.11.2016).

Весельська Л.А.

*кандидат наук з державного управління,
докторант кафедри глобалістики, євроінтеграції та управління
національною безпекою
Національна академія державного управління при Президентові України*

ЄВРОПЕЙСЬКА ПОЛІТИКА УПРАВЛІННЯ МІГРАЦІЙНИМИ ПРОЦЕСАМИ: ДОСВІД ДЛЯ УКРАЇНИ

Міграційні процеси тягнуть за собою зміни в соціальній і демографічній структурі українського суспільства. Вони істотно впливають на суспільний поділ і рівень оплати праці, на ринок праці в цілому, а також на рівень соціальної напруженості в регіонах з тривалим і інтенсивним припливом людей.

Перш за все, міграції дуже впливають на демографічні процеси. Вони призводять до змін статеві-віковою і соціальної структури населення в районах, звідки мігранти їдуть і куди приїжджають. У районах з відтоком, що перевищує темпи відтворення населення, чисельність його скорочується, знижується народжуваність, оскільки в міграціях бере участь переважно молоде населення. Відповідно, в цих регіонах збільшується частка населення старших вікових груп. У районах же припливу мігрантів підвищується частка молодих вікових груп і, як правило, зростають темпи відтворення населення [3, с. 217].

Цілями регулювання міграційних процесів в Україні є забезпечення сталого соціально-економічного та демографічного розвитку держави, національної безпеки, задоволення потреб вітчизняної економіки в трудових ресурсах, раціональне розміщення населення на території країни,